

דגם תשובות בתלמוד – מסכת בבא בתרא, מס' 6381, קיץ תשפ"ד, 2024

הערה למעריכים: הדברים שכתובים בסוגריים אינם מחייבים את הנבחנים.

פרק ראשון

על הנבחנים לענות על שבע מן השאלות 1–10.

1. שותפים והיזק ראייה (דף ב, ע"א – דף ג, ע"א)

א. (1) שותפים בחצר שאין בה דין חלוקה [יש בה פחות מארבע אמות על שמונה אמות] הסכימו לחלוק ביניהם את החצר.

(2) השותפים אינם יכולים לחזור בהם כי הם עשו קניין.

ב. המקרה: אבני הכותל נפלו לרשות אחד מן השותפים ושהו שם יותר מן הזמן המקובל. הטעם לדין: מכיוון שמלכתחילה היה מוטל על שני השותפים לבנות את הכותל, השותף שהאבנים ברשותו אינו נאמן לומר שהוא בנה את הכותל לבדו [אף שיש לו "מיגו", שיכול היה לומר "ממך לקחתיה"] מכיוון שאנו מניחים בוודאות ("אנן סהדי") ששניהם בנו אותו יחד [ואם כן המיגו הוא מקום עדים].
(דף ב, ע"א, תוד"ה "לפיכך")

- ג. – בניית כותל בגינה
– בניית כותל חצר שנפל
– בניית בית שער ודלת לחצר
– בניית כותל מול החלונות של בית השכן
– גג הסמוך לחצר חברו

[הערה למעריכים: על התלמידים לכתוב שלושה מקרים].

2. סתירת בית כנסת

א. משום פשיעותא – שמא יארע אונס שלא יוכלו לבנות מייד, ואחר כך יפשעו ולא יבנו. משום צלויי – מחשש שבמשך זמן הבנייה לא יהיה לציבור מקום לתפילה.
(דף ג, ע"ב)

ב. (1) לפי הסבר הרשב"א, "פשיעותא" היא התרשלות והתמהמהות בבניית בית הכנסת, ואילו לפי הסבר רש"י, פשיעותא" היא פשיעה שלא יבנו כלל.

(2)

יש מקום תפילה אחר שאינו קבוע	יש בית כנסת קבוע אחר	
מותר לסתור את בית הכנסת	מותר לסתור את בית הכנסת	משום פשיעותא
מותר לסתור את בית הכנסת	מותר לסתור את בית הכנסת	משום צלויי

ג. הרמב"ם אינו מסכים עם ההסבר של הרשב"א. על פי הרמב"ם, החשש "משום פשיעותא" אינו שיתרשלו ויתמהמהו בבנייה כהסבר הרשב"א, אלא "שמא יארע להם אונס ולא יבנו" כלל.

[הערה למעריכים: תלמידים שיענו תשובה מנומקת על פי הט"ז – יש לקבל את תשובתם].

3. מקיף וניקף

- א. (1) – מכיוון שסתם בקעה דינה כמקום שלא נהגו לגדור.
 – מכיוון שהגידור משלוש רוחות אינו מועיל לניקף כי עדיין יכולים להיכנס מרוח רביעית.
 [הערה למעריכים: על התלמידים לענות על פי אחד מן ההסברים.]
 (דף ד, ע"ב)
- (2) I. על פי המשנה, אם המקיף גדר גם את הרוח הרביעית מחייבים את הניקף לשלם על כל הגדרות. לפי זה אין לכאורה שום תועלת בקביעה של חכמים שסתם בקעה דינה כמקום שלא נהגו לגדור כי בסופו של דבר אם המקיף יבנה גדרות מארבע רוחות יחייבו את הניקף לשלם.
- II. במקרה שהניקף מיחה במקיף.
- ב. (1) על פי רש"י, "הקיפא יתירא" נמצא בין השדות של המקיף לשדות של הניקף.
 (2) הקושיות:
- אם מדובר על גדרות שבין שדות המקיף והניקף כהסברו של רש"י, לא ברור איך הגמרא סברה בהווה אמינא שזה מקרה שנחשב "זה נהנה וזה אינו חסר", הרי ברור שהמקיף חסר מכיוון שכל הצורך שלו לגדור בין שדותיו לשדות הניקף הוא הפסד שלו.
- בדחייה של הגמרא מובא שהמקיף טוען כלפי הניקף "את גרמת לי הקיפא יתירא". מלשון זו משמע שהניקף גרם לו להרבות בגידור, כלומר לעשות תוספת גידור, אבל לפי הסברו של רש"י, הטענה הייתה צריכה להיות שהניקף גרם לכל הגידור.
- [הערה למעריכים: על התלמידים להסביר אחד מן הקושיות.]
- על פי בעלי התוספות, "הקיפא יתירא" נמצא סביב שדותיו של המקיף [כלומר הגדר החיצונית שהמקיף נאלץ להגדילה בעקבות הימצאותו של שדה הניקף באמצע].

4. סמך לו כותל אחר; "פרעתך בתוך זמני" (דף ה, ע"א-ע"ב)

- א. (1) המקרה שבמשנה המצוטטת נחשב "זה נהנה וזה לא חסר" כי השכן שלא השתתף בהגבהת הכותל נהנה מהגבהה זו בהנחת תקרה מעל ההגבהה ומעל הכותל שסמך להגבהה זו, והשכן האחר, שהשקיע ממון בהגבהת הכותל הראשון, אינו מפסיד מהנאתו של חברו.
- (2) מגלגלין עליו את הכול כיוון שהוא גרם לחברו להגביה את הכותל למעלה מארבע אמות כדי שלא יהיה לו היזק ראייה ממנו, ולכן נחשב שהוא נהנה וחברו חסר.
 (דף ה, ע"א, תוד"ה "אע"פ")
- ב. (1) ריש לקיש – אנחנו מניחים בוודאות שאין אדם פורע הלוואה לפני שמגיע זמן פירעונה ["ולוואי שיפרע בזמנו"], ולכן לוה הטוען שפרע את ההלוואה בתוך זמנה אינו נאמן.
- אביי ורבא – אדם עשוי לפרוע את חובו בתוך זמנו משום שלפעמים מזדמן לו ממון, והוא אומר לעצמו: אפרע לפני הזמן כדי שהמלווה לא יטריד אותי בתביעת הפירעון בהגיע הזמן אם לא יהיה לי לשלם לו אז.
- (2) במקרה שבמשנה הדין שונה ממקרה של חוב רגיל, כי הדין אינו ידוע לכול וההנחה היא שאין אדם ישלם חוב זה עד שיחייבוהו בית דין, ואפילו אם הוא טוען ששילם בזמן אינו נאמן. אבל בחוב רגיל ייתכן שאדם יפרע בתוך הזמן.
- ג. (1) חזקה שאין אדם פורע חובו בתוך זמנו.
- (2) אילו היה הלווה רוצה לשקר היה יכול לטעון שפרע את החוב לאחר שהגיע זמנו, ובטענה זו היה נאמן, לכן יש להאמין לו גם אם טען ששילם את חובו בתוך זמנו ונשבע על כך.

5.

חלוקת צדקה, כפייה על צדקה והסכם השוחטים (דף ח, ע"ב – דף ט, ע"א)

א. גבאי הצדקה צריכים לבדוק ולתת לכל אחד לפי בני הבית התלויים בו, ונמצא שהם פועלים כמו בית דין הדן בדיני ממונות.

ב.

(1)

– [רבנו תם] – הכפייה שכפה רבא על רב נתן בר אמי הייתה באמצעות דיבור ולא כמעשה בית דין.

– [רבנו תם] – רבא כפה על רב נתן בר אמי לתת צדקה בעקבות הסכמה כללית של בני העיר.

– [ר"י] – כופים על צדקה אף שמתן שכרה כתוב בצידה מכיוון שנוסף על מצוות עשה יש בצדקה גם מצוות לא תעשה "[לא תאמץ את ידך ולא תקפץ את ידך מאחיך האביון" – דברים ט"ו, ז'].

– [ריצב"א] – על פי דברי הגמרא בחולין על מצוות עשה שמתן שכרה כתוב בצידה, בית דין לא ייענשו אם הם לא יכפו. לפי זה, רבא היה רשאי לכפות על רב נתן בר אמי לתת צדקה וכך עשה.

[הערה למעריכים: על התלמידים להסביר שניים מן התירוצים.]

(2)

הקושיה: בגמרא חולין (דף קי, ע"ב) מובא מקרה שבית הדין בסורא כפתו אדם שלא כיבד את הוריו, ורמי

בר תמרי אמר להם לשחרר אותו על פי הברייתא "כל מצוות עשה שמתן שכרה בצידה – אין בית דין שלמטה

מוזהרין עליה". משמע לכאורה שעל פי ברייתא זו אין לבית הדין לכפות כלל על מצוות עשה שמתן שכרה בצידה.

התירוץ: רמי בר תמרי לא התכוון שהם חייבים לשחרר אותו מייד אלא שהם אינם חייבים לכפותו עד שיקיים

את המצווה, אבל בוודאי שהם רשאים לכפותו.

(דף ח, ע"ב, תוד"ה "אכפיה")

ג.

על פי הברייתא, בני העיר רשאים לקנוס את העובר על תנאיהם. מדוע אפוא לא יוכלו הטבחים גם הם להתנות תנאים

ביניהם בהטלת קנסות על העובר עליהם?

6.

קבלת צדקה מגוי

א. [הזכות ממצוות צדקה היא כמו לחלוחית שמחיה את הצמח, וכאשר היא מתייבשת הצמח נשבר בקלות. לכן] אין לקבל

צדקה מאדם שאינו יהודי כדי שלא להוסיף לו זכויות, ובעקבות כך הוא יישבר בקלות (דף י, ע"ב).

ב.

(1)

על פי סעיף ב בשו"ע, חוששים שתהיה לגוי זכות, ולכן כאשר גוי שולח ממון לצדקה מחלקים אותו לעניי גויים

אף שהגוי ייעד אותו לישראל. אולם על פי סעיף א בשו"ע, התירו לישראל לקבל צדקה מגוי בצנעה [ואם אינו

יכול לקבל בצנעה, התירו גם בפרהסיה], ולא חששו כלל שתהיה לגוי זכות.

(2)

בסעיף ב השו"ע עוסק בצדקה שגוי נותן דווקא לישראל, ונתינה זו היא זכות גדולה שתגרום למלכות הגויים

להימשך, ולכן נותנים את הכסף לעניי גויים כדי שלא תהיה זכות לגוי. אבל בסעיף א השו"ע עוסק בצדקה שגוי

נותן לכל מי שצריך ולא דווקא לישראל, ונתינה זו אינה זכות גדולה ולא תגרום למלכות הגויים להימשך, ולכן

התירו לקבל צדקה זו [אם מקבל בצנעה].

(3)

בסעיף ב השו"ע עוסק בצדקה שגוי נותן בעבור עניים רבים מישראל, ונתינה זו היא זכות גדולה שתגרום

למלכות הגויים להימשך, ולכן נותנים את הכסף לעניי גויים כדי שלא תהיה זכות לגוי. אבל בסעיף א השו"ע

עוסק בצדקה שגוי נותן לעני אחד מישראל, ונתינה זו אינה זכות גדולה ולא תגרום למלכות הגויים להימשך,

ולכן התירו לקבל צדקה זו [אם מקבל בצנעה].

7. "גוד או אגוד"; "טול אתה שיעור ואני פחות" (דף יג, ע"א-ע"ב)

- א. אחד מן השותפים שרוצה לחלוק את הנכס המשותף שאין בו "כדי לזה וכדי לזה" אומר לחברו: או קצוץ לי דמים וקנה את חלקי או אני אקצוץ לך דמים ואקנה את חלקך.
לפי רב נחמן, אין דין "גוד או אגוד", ולכן השותפים יישארו שותפים.
- ב. המקרה: שני אחים, אחד עני ואחד עשיר, שאביהם הניח להם בירושה מרחץ ובית הבד, ועשאו האב לשימוש עצמו ובני ביתו.
הסבר: העני יכול לומר לעשיר: קנה את חלקי, אבל העני אינו יכול לומר לעשיר: אקנה חלקך, כי אין לו במה לקנות.
- ג. (1) במקרה שאמר לחברו "טול אתה שיעור ואני פחות" שומעין לו כי בסופו של דבר הוא מוחל לחברו, וחברו מקבל שיעור הראוי לתשמיש. אבל במקרה שאמר לחברו "גוד או אגוד" הוא רוצה לכפות על חברו לקנות את חלקו או למכור לו את חלקו, וחברו אינו רוצה.
- (2) במקרה שאמר האחד לחברו "טול אתה שיעור ואני פחות" אין שומעין לו כי חברו יכול לומר לו: אם אתה רוצה לתת לי את החלק הגדול בתשלום – אין לי כסף לתת לך; ואם אתה רוצה לתת לי במתנה – אינני רוצה כי "שונא מתנות יחיה".

8. הרחקת נזיקין ו"גירי דידיה"

- א. (1) אדם רוצה לנטוע אילן בתוך רשותו אף שהאילן קרוב [פחות מעשרים וחמש אמה] לבור שנמצא ברשותו של חברו ושורשי האילן עלולים להזיק לבור.
(2) רבי יוסי אוסר על אדם להניח סולם בתוך רשותו קרוב [פחות מארבע אמות] לשובך שנמצא ברשות חברו. (דף כב, ע"ב)
- ב. על פי רש"י – נזק הבא מידי של האדם ממש (דף כב, ע"ב, רש"י ד"ה "בגירי דידיה").
על פי בעלי התוספות – נזק המתחיל להזיק מייד משעת העמדתו (דף כב, ע"ב, תוד"ה "לימא").
- ג. (1) בדיני ארבעה אבות נזיקין מחייבים את המזיק לשלם כאשר הוא יכול היה לשמור על ממונו שלא יזיק, ופשע. בפרק "לא יחפור", לעומת זאת, מדובר על נזקים שאין המזיק יכול למונעם, ומניעת השימוש בגורם המזיק פוגעת בזכותו להשתמש בחצרו.
- (2) בנוגע לאומנים שהיו מקיזים דם תחת הדקלים של רב יוסף ועל ידי זה גרמו נזק לתמרים ורב יוסף רצה למנוע מהם להקיז שם דם, שאל אביו את רב יוסף "והא אחזיק להו", דהיינו שמקיזי הדם כבר החזיקו להקיז דם תחת הדקלים האלה, ואם כן אי אפשר למנוע מהם להמשיך לעשות זאת. טענת חזקה בוודאי אינה מועילה בנוגע לארבעה אבות נזיקין, והסיבה שהיא מועילה במקרה של מקיזי הדם היא מכיוון שהימנעות מלהקיז דם פוגעת בזכותם של מקיזי הדם להשתמש ברשות שלהם.

9. ניפול ושובך (דף כג, ע"ב)

- א. על פי מסקנת הגמרא, ניפול הנמצא בתוך חמישים אמה מן השובך הוא של בעל השובך כי מדובר בניפול מדדה ו"כל המדדה אין מדדה יותר מנ' ", וכיוון שהניפול נמצא במרחק של פחות מחמישים אמה מן השובך, ברור שהוא הגיע מן השובך הזה.
- ניפול הנמצא מחוץ לחמישים אמה מן השובך הוא של מוצאו כי אינו נחשב עוד "מדדה" אלא "מפריח", והולכים אחר רוב העולם.
- ב. למאן דאמר אין הולכים בממון אחר הרוב, ניפול הנמצא "חוץ מחמישים אמה" היה אמור להיות של בעל השובך הקרוב ביותר.
- הניפול הוא של המוצא כי אין הולכים בממון אחר הרוב רק כאשר יש חזקה, אבל כאשר אין חזקה הולכים אחר הרוב. (תוד"ה "חוץ")
- ג. (1) במקרה המובא בפרק "אלו מציאות" אין הולכים אחר הרוב משום תקנת חכמים כדי לקיים מצוות השבת אבדה כי יש סימן ואפשר לברר באמצעות הכרזה, והמאבד אינו מתייאש כי מעלה בדעתו שאולי ישראל ימצא את האבדה ויכריז.
- (2) תשובת בעלי התוספות אינה נוגעת למקרה של ניפול כי בניפול אין סימן ואי אפשר לברר באמצעות הכרזה. (שם)

10. רוב וקרוב (דף כג, ע"ב – דף כד, ע"ב)

- א. (1) חבית יין נמצאה בכרם של עורלה [ואין ידוע אם נגנב היין מכרם זה ואסור בהנאה או שהובא מכרם אחר ומותר בהנאה].
- (2) I. על פי ההווה אמינא של הגמרא – פסיקתו של רבינא תואמת את דעת רבי חנינא [שאמר ש"רוב וקרוב הולכין אחר הרוב"], ולכן הוא התיר את החבית אף שהיא נמצאה בכרם של עורלה, מכיוון שהולכים אחר רוב הכרמים, שאינם עורלה.
- II. על פי מסקנת הגמרא – פסיקתו של רבינא אינה תואמת [בהכרח] את דעת רבי חנינא, מכיוון [שייתכן] שרבינא התיר את החבית משום שאין דרכם של גנבי יין להצניע את היין הגנוב במקום שבו גנבוהו [שמא ימצאוהו דורכי הענבים], ולכן הסיק רבינא שהיין נגנב מכרם אחר והוא מותר בהנאה.
- ב. (1) השואלים חששו מאיסור יין נסך.
- (2) I. על פי ההווה אמינא של הגמרא – פסיקתו של רבא אינה תואמת את דעת רבי חנינא, מכיוון שלדעת רבא, שהתיר את היין, הולכים אחר הקרוב, ובכרם זה מצויים ישראל יותר מנוכרים, ואילו לדעת רבי חנינא יש לאסור את היין, שאף על פי שנמצא בכרם של ישראל, מכל מקום רוב העולם הם נוכרים, והולכים אחר הרוב.
- II. על פי מסקנת הגמרא – פסיקתו של רבא תואמת את דעת רבי חנינא, מכיוון שבמקום זה רוב שופכי היין מן החביות לנודות כדי למכור לעוברי דרכים הם ישראל, ואם כן גם לדעת רבי חנינא, שהולכים אחר הרוב, יש להתיר נודות יין אלה.

פרק שני – קטע שלא נלמד

על הנבחרים לענות על ארבע מן השאלות 11–15.

11. המקרה: שני דיירים גרים בבית שיש בו שתי קומות, אחד גר בבית והאחר גר בעלייה, והתקלקלה המעזיבה שעל תקרת הבית, וכשהדייר העליון היה רוחץ במים היו המים מזיקים לדייר התחתון.
הדין לפי רבי חייא בר אבא: על העליון לתקן את המעזיבה.
הדין לפי רבי אלעי: על התחתון לתקן את המעזיבה.
12. רבי חייא בר אבא, שסובר שעל העליון לתקן את המעזיבה, סובר כרבי יוסי במשנה שהעליון נותן את המעזיבה כדי שלא יזיקו מימיו את התחתון; ולדעתם, על המזיק [=העליון] להרחיק את עצמו, כלומר לתקן את המעזיבה המקולקלת.
ורבי אלעי, שסובר שעל התחתון לתקן את המעזיבה, סובר כתנא קמא [רבנן] במשנה שהתחתון נותן הן את התקרה הן את המעזיבה; ולדעתם, על הניזק [=התחתון] להרחיק את עצמו, כלומר לתקן את המעזיבה המקולקלת.
13. על פי ההווה אמינא, תנא קמא [רבנן] סובר שעל הניזק להרחיק את עצמו, ורבי יוסי סובר שעל המזיק להרחיק את עצמו. אבל במשנה בפרק שני במסכת בבא בתרא מפורש בדיוק להפך: תנא קמא [רבנן] סובר שעל המזיק להרחיק את עצמו ולכן בעל האילן צריך להרחיק את אילנו מבורו של חברו [ואם הבור קדם לאילן – עליו לקצוץ את אילנו], ורבי יוסי סובר שעל הניזק להרחיק את עצמו ולכן אף אם הבור קדם לאילן – בעל האילן אינו צריך לקצוץ את אילנו, "שזה חופר בתוך שלו, וזה נוטע בתוך שלו".
14. רבי חייא בר אבא, שסובר שעל העליון לתקן את המעזיבה, סובר כתנא קמא [רבנן], שהמזיק צריך להרחיק את עצמו; ורבי אלעי, שסובר שעל התחתון לתקן את המעזיבה, סובר כרבי יוסי, שהניזק צריך להרחיק את עצמו.
15. תנא קמא [רבנן] ורבי יוסי במשנתנו אינם עוסקים כלל במקרה שהתחתון ניזוק מן העליון, אלא במקרה שהעליון, שהוא השוכר, טוען שהתקרה [כלומר הרצפה של העלייה] רעועה, ותובע מן התחתון, שהוא המשכיר, לתקנה כדי שלא תיפול.
תנא קמא [רבנן] סובר שתפקידה של המעזיבה הוא לחזק את התקרה [כלומר את הרצפה של העלייה] ולכן על התחתון [המשכיר] מוטל לתקן את המעזיבה, ורבי יוסי סובר שתפקידה של המעזיבה הוא רק ליישר את התקרה [כלומר את הרצפה של העלייה], וחיזוק התקרה יכול להיעשות על ידי יתדות, ולכן על העליון [השוכר] מוטל לתקן את המעזיבה.